

Кушнір І.П.

*доктор юридичних наук,
заступник начальника кафедри адміністративної діяльності
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Великі потоки інформації, у тому числі дезінформаційні, використання інформаційних технологій потребують наукового узагальнення джерел її отримання у сфері діяльності Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ), адже сьогодні, в умовах воєнного стану, інформація як про діяльність прикордонного відомства і стан охорони державного кордону, так і про особливості перетинання державного кордону є настільки динамічною та актуальною, що потребує чіткого розуміння її офіційного змісту.

Питання інформаційного забезпечення та його джерел розглядали під різними ракурсами та сферами діяльності такі науковці: К. Бугайчук, З. Гбур, О. Гребешков, О. Засць, Р. Калюжний, А. Клименко, Ю. Курилюк, К. Лазарева, А. Марущак, Б. Моцик, С. В. Нікіфоренко, О. Г. Петров, С. С. Шоптенко, С. Філіппов та інші. Разом з тим, окремий спектр джерел інформаційного забезпечення діяльності ДПСУ залишився поза увагою наукового обговорення. Теоретична невизначеність, збільшення кількості інформації, джерел її поширення у сфері діяльності ДПСУ дозволили сформулювати мету наукової статті, а саме: з'ясувати джерела походження та зміст різної інформації, що пов'язана з виконанням завдань ДПСУ.

«Джерело» у Словнику української мови тлумачиться як «те, що дає початок чому-небудь, звідки постає, черпається щось; основа чого-небудь; вихідне начало», «писемна пам'ятка, документ, на основі якого буду-

ється наукове дослідження» [1]. Отже, джерела в контексті нашого дослідження – це те, звідки ми черпаємо будь-які відомості, повідомлення, дані, що формують цілісну систему інформаційного забезпечення діяльності ДПСУ, публічне адміністрування та управління у сфері охорони державного кордону України. У такому сенсі розуміння «джерел інформаційного забезпечення» збігається з «джерелами інформації», адже це також вихідне начало, основа, підстава для формування виконавчо-розпорядчих рішень, здійснення публічного адміністрування.

Про такі джерела згадано у Законі України «Про інформацію» у такому контексті: відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді; матеріальний носій (документ), що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі [2, ст. 1]. Отже, інформаційне забезпечення уособлюється з сукупністю інформації відповідного вираження та закріплення, що має важливе й визначальне значення для конкретної правової ситуації, виконання окремого завдання у діяльності ДПСУ [3, с. 18].

З урахуванням видів інформації, визначених у статті 10 Закону України «Про інформацію», проаналізуємо джерела тих, які є специфічні для предмета дослідження. Джерелами довідково-енциклопедичного характеру в діяльності ДПСУ є: словники, довідники, буклети, повідомлення та оголошення (напри-

клад, про оголошення початку й умови вступу до Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького), електронні бази та банки даних, архіви різноманітних довідкових інформаційних служб, мережі та системи, а також звіти про діяльність ДПСУ (наприклад, Стратегічний бюлетень прикордонної безпеки. Біла книга) та автоматизовані інформаційно-телекомунікаційні системи [2, ч. 2 ст. 12] тощо. Інформація довідково-енциклопедичного характеру пов'язана із систематизованими, документованими, публічно оголошеними або іншим чином поширеними відомостями про діяльність ДПСУ. Така інформація може бути про результати оперативно-службової діяльності, основні терміни та категорії у прикордонній сфері, про обстановку в контрольних пунктах в'їзду-виїзду на лінії розмежування, порядок перетинання державного кордону її громадянами, іноземцями, дітьми тощо [4].

Варто зазначити з приводу «електронних баз та банків даних», які віднесені до джерел довідково-енциклопедичної інформації. У своїй діяльності ДПСУ використовує різні бази даних, такі як інформаційно-телекомунікаційна система прикордонного контролю «Гарт-1» ДПСУ [5]; інтегрована міжвідомча інформаційно-телекомунікаційна система щодо контролю осіб, транспортних засобів і вантажів, які перетинають державний кордон «Аркан» [6] та інші. Ці бази забезпечують своєчасне, достовірне та функціонально повне інформаційно-аналітичне забезпечення органів та підрозділів ДПСУ та інших суб'єктів інтегрованого управління кордонами. Інформація, яка міститься у базах даних «Гарт» та «Аркан», має характер обов'язкової для врахування щодо здійснення публічного адміністрування, зокрема прийняття рішення посадовою особою ДПСУ щодо пропуску або непропуску особи через державний кордон України.

Джерелами науково-технічної інформації ДПСУ є результати, одержані під час науково-дослідної, дослідно-конструкторської

та громадської діяльності у прикордонній сфері, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2, ч. 1 ст. 15]. Науково-технічна інформація спрямована на підтримання всіх сфер і напрямків діяльності ДПСУ, взаємозв'язків з іноземними прикордонними службами, взаємодіючими органами України, розвитком технічного забезпечення прикордонних підрозділів, міжнародного технічного співробітництва в межах проєкту Twinning тощо [4].

До джерел правової інформації належить нормативно-правова база, а саме: Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори й угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань [2, ч. 2 ст. 17]. Джерела правової інформації містять дані (повідомлення), використання яких допомагає вирішити те або інше завдання чи сприяє його вирішенню [7, с. 10]. Правова інформація у сфері охорони державного кордону формує бажану для ДПСУ поведінку суб'єктів, які перетинають (намагаються перетнути) державний кордон України, проживають у контрольованих прикордонних районах або здійснюють діяльність у прикордонній смузі для забезпечення прикордонної безпеки, поведінки працівників (належне виконання обов'язків) ДПСУ [4].

Джерела статистичної інформації (інформаційні бюлетні, звіти тощо) містять відомості, що надають кількісну характеристику явищам і процесам, які відбуваються у сфері діяльності органів і підрозділів охорони державного кордону. Ця інформація надається в документованій формі та підлягає систематичному оприлюдненню (за винятком тієї, яка обмежена в доступі). Статистична інформація у прикордонній сфері є різновидом інформації, розпорядником якої є ДПСУ, що являє собою сукупність відомостей, які відображають результати оперативно-службової діяль-

ності за певний період (кількість пропущених через державний кордон осіб, кількість осіб, що отримали відмову у пропуску, скільки виявлено нелегальних мігрантів тощо) та інша статистична інформація [4].

Соціологічна інформація у сфері діяльності ДПСУ передбачає різноманітні задокументовані відомості про суспільство, суспільні відносини в межах виконання завдань. Така інформація отримується з імміграційної картки іноземця, бази даних «Відомості про осіб, які перетнули державний кордон України», під час вивчення та узагальнення соціологічних даних про населення, що проживає в прикордонних районах, анкетування персоналу ДПСУ тощо [4].

Джерела інформаційного забезпечення у діяльності ДПСУ можна поділити на зовнішні (про порядок перетинання державного кордону) та внутрішні (забезпечення функціонування прикордонного відомства). Зовнішні джерела є доступні та відкриті для широкого загалу суб'єктів правових відносин. До цієї інформації можна віднести дані, що містяться: у нормативно-правових актах про правовий статус, структуру, повноваження ДПСУ, про порядок та особливості перетинання державного кордону в пунктах пропуску через державний кордон (закони України «Про Державну прикордонну службу України», «Про прикордонний контроль» та інші); відомостях про результати діяльності органів охорони державного кордону України, що постійно висвітлюються в засобах масової інформації, на офіційному сайті Адміністрації ДПСУ, в аналітичних звітах тощо [8, с. 104].

Оприлюднення інформації про діяльність відомства регулярно здійснюється на офіційному вебсайті відомства; у власних відомчих виданнях, таких як: телепрограми «Кордон держави», «Периметр», «КордонUA», сторінки ДПСУ у соціальних мережах: основна сторінка ДПСУ у мережі Facebook, Twitter; сторінки регіональних управлінь ДПСУ; інші: Окремий контрольно-пропускний пункт «Київ», 10-й Мобільний прикордонний

загін, Навчальний центр, НАДПСУ, у мережі YouTube [9]; ЗМІ, оприлюднення інтерв'ю посадових осіб ДПСУ; на інформаційних стендах, зокрема в пунктах пропуску через державний кордон тощо [10, с. 238].

Актуальними останнім часом стали повідомлення, новини й інформаційні ролики на сторінці «Державна прикордонна служба України» у мережі Facebook, зокрема транслявання ефіру «Радіо Кордон», де надаються консультації експертів, юридичні консультації, обговорюються нові умови перетинання державного кордону. Анонсування обговорення таких питань відбувається завчасно, що надає можливості громадянам задати свої запитання, на які в подальшому ефірі отримують конкретні відповіді. У таких ефірах надається актуальна інформація різними експертами у своїй сфері діяльності ДПСУ [10, с. 238].

Також доступним для інформування громадян є офіційний сайт Адміністрації ДПСУ, а саме розділ «Перетинання кордону». У ньому міститься інформація за окремими розділами: порядок перетинання державного кордону громадянами України; виїзд за кордон неповнолітніх дітей – громадян України та інші. Закон України «Про звернення громадян» дає можливість отримувати інформацію шляхом подання заяви або клопотання з приводу реалізації особистих прав і законних інтересів [8, с. 104].

Внутрішня інформація частково переплітається із зовнішньою, але має деякі особливості, пов'язані із характером виконуваних завдань і забезпеченням управління підпорядкованими підрозділами. Така інформація може бути обмежена в доступі [2, ст. 21], яка стосується всього персоналу та виконання службових обов'язків (службова), окремого військовослужбовця (працівника) ДПСУ (конфіденційна) чи окремих посадових осіб (таємна). Джерелами такої інформації є службова документація за різними напрямками функціонування окремого структурного органу та підрозділу ДПСУ, наприклад кадро-

вих, фінансових, по роботі з персоналом підрозділів тощо [8, с. 104].

Інформація про внутрішню діяльність ДПСУ міститься у таких джерелах, як: нормативно-правові акти, які регламентують діяльність ДПСУ та порядок і правила перетинання державного кордону України; повідомлення компетентних посадових осіб держави про організаційні та штатні зміни в діяльності прикордонної служби (наприклад, звернення Президента України до народу з повідомленням про безвізовий режим з країнами ЄС); публікації, розміщені на офіційному сайті ДПСУ, її органів і підрозділів; повідомлення та роз'яснення прес-служби Адміністрації ДПСУ та відповідних посадових осіб відомства; публікації, розміщені в офіційних друкованих джерелах тощо; у матеріалах за результатами звернень громадян та з повідомлень, отриманих від служби «Довіра» (надання громадянам України, іноземцям та особам без громадянства відповідей на питання консультаційного характеру в межах компетенції ДПСУ) [11, с. 59–60].

В умовах розвитку інформаційного цифрового суспільства важливою складовою у системі джерел інформаційного забезпечення публічного адміністрування у діяльності ДПСУ є інформаційні системи, інформація у яких стосується сфери охорони державного кордону.

Національна система біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства (далі – НСБВІ), яка створена в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, дозволяє ДПСУ забезпечувати встановлення особи іноземця та особи без громадянства, які в'їжджають в Україну, виїжджають з України, здійснювати контроль за додержанням ними правил перебування на території України [12]. Серед суб'єктів НСБВІ є і Адміністрація ДПСУ, що забезпечує процес фіксації біометричних даних (параметрів) особи відповідно до наданих повноважень з використанням робочих станцій і вносить їх

до відомчої інформаційної системи, встановлення особи іноземця та особи без громадянства, які в'їжджають в Україну, виїжджають з України, здійснення контролю за додержанням ними правил перебування на території України [13, п. 3].

Інформаційна система «Аркан» – сукупність організаційно-розпорядчих заходів, програмно-технічних і телекомунікаційних засобів, що забезпечують обробку інформації (уведення, приймання, отримання, передавання, реєстрацію, зберігання) щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон України, та автоматизований доступ до ІР (баз даних) суб'єктів системи «Аркан» [6].

Інформаційна система «Аркан» має міжвідомчий державний статус, дозволяє її суб'єктами ефективно забезпечувати виконання покладених на них державою завдань, перешкоджати протиправній і злочинній діяльності під час перетинання державного кордону України особами, вантажами та транспортними засобами, у т. ч. нелегальній міграції, переміщенню контрабанди, транскордонній злочинності тощо [14, с. 292].

Інформаційно-телекомунікаційна система «Гарт» – сучасна багаторівнева системна мережа зі сформованим інформаційним ресурсом. Така система складається із двадцяти підсистем, які інформаційно забезпечують прикордонний контроль, оперативно-чергову службу, прикордонну службу, правове, інформаційно-аналітичне забезпечення тощо [15, с. 13-21].

Ще однією сучасною системою інформаційних технологій яка використовується в охороні державного кордону, спрямована на безперервний моніторинг про стан безпеки (небезпеки) окремої ділянки кордону в режимі реального часу, отримання інформації, виявлення та фіксацію фактів порушення режиму державного кордону з метою своєчасного припинення та недопущення незаконного перетинання державного кордону є інтелектуальний кордон.

Дана термінологія сьогодні не закріплена в законодавстві, разом з тим поширено використовується у відомчих публікаціях ДПСУ у контексті покращання інженерно-технічного облаштування та підвищення ефективності охорони державного кордону [16, с. 290]. Як синонім поняття «інтелектуальний кордон» використовується словосполука «розумний кордон».

Завдяки алгоритмам штучного інтелекту аналізується стан безпеки державного кордону, а при виявленні небезпеки подаються відповідні сигнали. Моделі «комп'ютерного зору» машини можуть бачити об'єкти на відео та розпізнавати їх – порушників режиму державного кордону [17, с. 1754]. Сьогодні «інтелектуальний кордон» як джерело інформаційного забезпечення є сучасною, ефективною та безперервною системою охорони державного кордону з технічними та інженерними новачками, яка мінімізує ресурсні затрати та дозволяє оперативно реагувати на зміну оперативної обстановки [17, с. 175].

Анотація

Збільшення обсягу та можливості швидко обробляти інформацію у сучасному інформаційному суспільстві потребує ґрунтовного наукового аналізу інформаційного забезпечення сфери публічного адміністрування. Діяльність Державної прикордонної служби України зосереджена на реалізації завдань щодо забезпечення прикордонної безпеки, яка передбачає здійснення комплексу заходів зі охорони державного кордону, прикордонного контролю, пропуску через державний кордон України та виконання інших функцій. Здійснення оперативно-службової діяльності органами та підрозділами охорони державного кордону передбачає усебічне інформаційне забезпечення, яке в діяльності Державної прикордонної служби України супроводжується застосуванням сучасних інформаційних систем, баз даних і засобів. Багатогранний розвиток інформаційного забезпечення у сфері охорони державного кордону України зумовив актуальність дослідження його джерел.

Стаття присвячена дослідженню джерел інформаційного забезпечення у діяльності Державної прикордонної служби України. З'ясовано правову природу джерела інформаційного забезпечення публічного адміністрування у діяльності Державної прикордонної служби України. Проаналізовано зміст окремих видів джерел інформації.

Зроблено висновок, що джерела інформаційного забезпечення Державної прикордонної служби України співмірні з джерелами інформації, поділяються на зовнішньо- та внутрішньо-відомчого значення. Джерелами інформаційного забезпечення у сфері діяльності Державної прикордонної служби України є нормативно-правові акти, спеціальні відомчі видання, наукові розробки стосовно прикордонних управлінських відносин, соціальні мережі, месенджери тощо. Сьогодні ДПСУ використовує широкий спектр сучасних інформаційних систем і техно-

Висновки. Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що джерела інформаційного забезпечення частково збігаються з джерелами інформації у контексті Закону України «Про інформацію». До джерел інформаційного забезпечення органів охорони державного кордону України належать як нормативно-правові акти, спеціальні відомчі видання, наукові розробки стосовно прикордонних управлінських відносин, соціальні мережі, месенджери, бази даних в інформаційних системах, засоби обробки відеоспостереження, ресурси штучного інтелекту тощо. Сучасні аспекти інформаційного суспільства зумовили використання інформаційних систем технологій, штучного інтелекту під час формування, отримання, обробки, аналізу інформації, необхідної для реалізації завдань органами та підрозділами охорони державного кордону України, які набувають становища важливих, всеосяжних і найбільш достовірних джерел інформаційного забезпечення у сфері публічного адміністрування ДПСУ.

логій (бази даних в інформаційних системах, системи відео спостереження, ресурси штучного інтелекту), які є джерелами інформаційного забезпечення.

Ключові слова: джерела інформаційного забезпечення, інформація, публічне адміністрування, перетинання державного кордону, органи охорони державного кордону, охорона державного кордону, Державна прикордонна служба України.

Kushnir I.P. Sources of information support of the State Border Guard Service of Ukraine Summary

Increasing the volume and ability to quickly process information in the modern information society requires a thorough scientific analysis of information support in the field of public administration. The activities of the State Border Guard Service of Ukraine are focused on the implementation of tasks related to ensuring border security, which involves the implementation of a set of measures to protect the state border, border control, passage through the state border of Ukraine, and the performance of other functions. The implementation of operational and service activities by the bodies and units of the state border protection requires comprehensive information support, which in the activity of the State Border Service of Ukraine is accompanied by the use of modern information systems, databases and tools. The multifaceted development of information support in the field of protection of the state border of Ukraine determined the relevance of the study of its sources.

The article is devoted to researching the sources of information support in the activities of the State Border Service of Ukraine. The legal nature of the source of information provision of public administration in the activities of the State Border Service of Ukraine has been clarified. The content of certain types of information sources is analyzed.

It was concluded that the sources of information provision of the State Border Service of Ukraine are commensurate with the sources of information, divided into external and internal departmental importance. Sources of information support in the field of activity of the State Border Service of Ukraine are normative legal acts, special departmental publications, scientific developments related to border management relations, social networks, messengers, etc. Today, the DPSU uses a wide range of modern information systems and technologies (databases in information systems, video surveillance systems, artificial intelligence resources), which are sources of information support.

Key words: sources of information support, information, public administration, crossing the state border, state border protection bodies, state border protection, State Border Guard Service of Ukraine.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови : в 11 томах. Том 2, 1971. С. 262. URL: <http://sum.in.ua/s/dzherelo>
2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650. Зі змінами.
3. Кушнір І. П., Курилюк Ю. Б., Філіппов С. О. Інформаційне забезпечення прикордонного контролю у пунктах пропуску через державний кордон України для повітряного сполучення. *Повітряне і космічне право*. 2021. Т 1. № 58. С. 17–23.
4. Кушнір І. П. Види інформації, розпорядником якої є Державна прикордонна служба України, їх сутнісна характеристика. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Юридичні науки*. 2018. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2018_1_6
5. Про затвердження Положення про базу даних «Відомості про осіб, які перетнули державний кордон України» : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 25.06.2007. № 472. *Офіційний вісник України*. 2007. № 50. Ст. 2047.
6. Про затвердження Положення про інтегровану міжвідомчу інформаційно-телекомуніка-

ційну систему щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон : наказ ДПСУ, ДМСУ, ДПА України, МВС України, МЗС України, Мінсоцполітики, СБ України, СЗР України від 03.04.2008. № 284/287/214/150/64/175/266/75. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0396-08>

7. Правова інформація та комп'ютерні технології в юридичній діяльності : навч. посіб. / за заг. ред. В. Г. Іванова. Харків : Право, 2010. 240 с.
8. Кушнір І. П. Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин у діяльності Державної прикордонної служби України: теоретичні та організаційні аспекти : монографія / за заг. ред. д-ра юрид наук Р. М. Ляшука. Хмельницький. ПП «Монускрипт», 2020. 528 с.
9. Методичні рекомендації щодо формування єдиних підходів до інформування громадськості у соціальних мережах про діяльність Державної прикордонної служби України : наказ Голови ДПСУ від 31.05.2017. Окреме видання.
10. Кушнір І. П. Теоретичні та організаційні засади нормативно-правового регулювання інформаційних відносин у діяльності Державної прикордонної служби України : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 566 с.
11. Кушнір І. П. Класифікація інформаційно-правових відносин у прикордонній сфері. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2017. № 4. С. 56–62.
12. Про затвердження Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства : постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017. № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2017-%D0%BF#Text>
13. Про визначення адміністратора Єдиного державного демографічного реєстру : розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 931-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2016-%D1%80#Text>.
14. Кушнір І. П. Інформаційна система «Аркан» : Енциклопедія соціогуманітарної інформалогії / коорд. проекту та заг. редактор. проф. К. І. Беляков. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т 2. С. 289–293.
15. Програмно-технічні комплекси підрозділів охорони кордону: навчальний посібник / І. С. Катеренчук та ін. Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2011. 284 с.
16. Кушнір І. П. Інтелектуальний кордон : Енциклопедія соціогуманітарної інформалогії / коорд. проекту та заг. редактор. проф. К. І. Беляков. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т 2. С. 174–176.
17. Словник української мови : в 11 томах. Том 4, 1973. С. 35. URL: <http://sum.in.ua/s/intelekt>.